

А.С. Міносян, канд. іст. наук, проф. (*ХДУХТ, Харків*)
Л.І. Юрченко, д-р філос. наук, проф. (*НУ ЦЗУ, Харків*)
О.М. Варипаєв, канд. філос. наук, проф. (*ХДУХТ, Харків*)

ДИНАМІКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА НА СЛОБОЖАНЩИНІ: СОЦІАЛЬНО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Історичний розвиток сільського господарства на Слобожанщині був витоком та причинами сучасного біоенергетичного стану та потенціалу, який має значний потенціал.

Важливість та значення біоенергетичних ресурсів у загальному світовому споживанні палив постійно зростає. Розрахунки показують, що за рахунок енергії і пального, отриманих із біомаси, не можна повністю задовольнити енергетичні потреби країни, однак, навіть невелика частка енергії (приблизно 6–10%), яка може бути покрита за рахунок біомаси, заслуговує на увагу. Ресурси біомаси в різноманітних її видах є практично в усіх регіонах, в кожному із них може бути налагоджене виробництво енергії і тепла з біомаси. Залежність України від імпорту викопних палив, зокрема, нафти і газу, постійне їх зростання в ціні, ставить під межу виживання ряд галузей національної економіки країни.

Оцінку енергетичної ефективності спрямування потенційних культур для виробництва біопального здійснюють за коефіцієнтом їх енергетичної ефективності, що визначається відношенням отриманої кількості МДж енергії в урожаї окремих видів продукції до затрат енергії на їх вирощування. Визначення вартісної ефективності дає можливість оцінити собівартість одиниці МДж затраченої енергії та енергії виходу продукції. Для оцінки використовувались середні дані щодо врожайності культур і затрат виробництва на 1 га посіву в сільськогосподарських підприємствах Харківської області. Дані показують, що найбільший коефіцієнт енергетичної ефективності мають кукурудза на зерно, озима і яра пшениця та цукровий буряк.

Коефіцієнт енергетичної ефективності ріпаку має низьку енергетичну ефективність – 1,98. Це пов'язано, передусім, із тим, що його вирощування вимагає застосування дорогих засобів захисту рослин та значних доз внесення добрив.

Вирощування сої та цукрового буряку характеризується найбільшими затратами на утворення одиниці МДж енергії та становить 0,17 грн/МДж. Найнижчу собівартість одиниці МДж енергії

виходу продукції має озима і яра пшениця, що можна пояснити меншими виробничими затратами на 1 га її вирощування порівняно з іншими сільськогосподарськими культурами.

Отже, з точки зору енергетичної та економічної ефективності привабливішими культурами для виробництва біопального є кукурудза на зерно, цукровий буряк, озима і яра пшениця, в той час як соя і ріпак мають нижчі показники енергетичної ефективності та потребують більших затрат на їх вирощування.

Соціальний ефект від використання біологічних джерел енергії можна розглядати у двох аспектах: зростанні зайнятості населення у сільській місцевості; підвищенні продовольчої безпеки.

Так, при досягненні частки 5% етанолу у загальному споживанні бензину в Україні – 370 тис. т, необхідно залучити 740 чоловік. Розрахунок зроблено з врахуванням того, що для обслуговування заводу, який виробляє 100 тис. т етанолу необхідно залучити близько 200 працівників.

Отже, беззаперечним є вплив розвитку біологічних джерел енергії на зайнятість та розвиток інфраструктури сільської місцевості. Однак, очевидним є і залежність величини ефекту від масштабу виробництва. Технологічну ефективність використання біоенергетичних ресурсів необхідно розглядати з точки зору отримання сировини з 1 га, при різних умовах вирощування та умов перетворення її на біологічні види пального. Наприклад, вихід біоетанолу з цукрового буряка при різній його врожайності становитиме. Дані свідчать, що при різних технологіях отримання біоетанолу із 1 т цукрового буряка та урожайності, досягається кращий результат за умови високої врожайності та використанні інноваційних технологій переробки сировини на готовий продукт. Так, при урожайності 600 ц, вихід біоетанолу при використанні кращих технологій становить 6000 л/га.

Таким чином, кожне сільськогосподарське підприємство може планувати свою діяльність з врахуванням виділення частини посівних площ для виробництва біопального, враховуючи при цьому чи тільки для власного споживання, чи й для ринку.

На основі аналізу наукових текстів виявлено особливості розвитку сільськогосподарського виробництва на Слобожанщині в історичній динаміці, досліджені сучасні соціально-антропологічні фактори, що сприяють розвитку конкурентоспроможності та раціональному використанню природно-біологічного потенціалу сільського господарства, ефективності використання землі та відповідно підвищенню врожайності.